

ĀRSTNICĪBAS LĪGUMA JĒDZIENS UN TĀ VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA THE CONCEPT OF A MEDICAL TREATMENT CONTRACT AND ITS HISTORICAL DEVELOPMENT

Ivo Burmeisters

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, ivoburmeisters1999inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: **Līga Mazure, Dr. iur., asociētā profesore**

Abstract. *Treatment contract is one of contract types. The contract can be written, verbal or signed through implicit means. Medicine has been part of human life for a long time. Medicine is advancing rather quickly and it has become one of the most important fields in the world. Human life is unimaginable without access to medicine. Treatment contract in Latvia isn't regulated by any laws. Medical services are either paid by government or by yourself. Medicine in the future is going to be a lot more advanced because it is dependent on our technology which is constantly advancing further. It is possible that in the near future both contract signing and provision of services is going to happen electronically because we are moving closer to technological globalization.*

Keywords: *concept, contract, history, patient, treatment*

Ievads

Ārstniecības līgums ir viens no līguma veidiem, ko persona var noslēgt. Konkrētas formas ārstniecības noslēgšanai likumā nav paredzētas. Senajos laikos līgumus pārsvarā slēdza mutiski. Mūsdienās gan vairāk figurē rakstiskā forma. Medicīna ir viena no attīstītākajā nozarēm pasaulē. Medicīnā tiek izmantota jaunākās tehnoloģijas, kuras cilvēkiem ir pieejamas (lāzertehnoloģijas, onkoloģijas nozares medicīna un citas). Cilvēka veselībai ir nepieciešami uzlabojumi, kas spēj uzlabot gan fizisko, gan morālo stāvokli. Salīdzinot ar Senajiem laikiem, mūsdienu medicīna ir attīstījies ļoti strauji. Pats augšējais medicīnas punkts nav sasniegts, jo aizvien turpināsies tehnoloģiju attīstība, kuras noteikti cilvēks izmantos veselības uzlabošanas mērķiem. Mūsdienās ārstniecības pakalpojumu sniedz gan ārstniecības iestādes, gan privātprakses. Aizvien 21. gadsimtā ir aktuāla tēma, kā tautas medicīna, kas aizvien pastāv no Senajiem laikiem. Latvijas tiesību sistēma aizvien nepastāv konkrēts definējums, kā definēt ārstniecības līgumu. Parasti to saprot, kā pakalpojuma līgumu.

Darba mērķis ir analizēt ārstniecības līguma jēdzienu un tā tiesisko raksturojumu (saturu, jēdzienu, formu, vēsturisko attīstību), konstatēt nepilnības un problēmas normatīvajā regulējumā, kā arī noteikt šo problēmu nepilnību un risinājumu.

Pētījumā tika izvirzīti uzdevumi:

- 1) analizēt ārstniecības līguma jēdzienu;
- 2) izpētīt vēsturisko attīstību;
- 3) izpētīt ārstniecības līguma sekas.

Pētījuma laikā autors izmantoja dažādas pētījuma metodes: semantiskā, gramatiskā, sistēmiskā, analītiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā, salīdzinošā, teorētiskā metode. Par darba bāzi tika izvēlēta literatūra latviešu valodā, gan svešvalodā, gan juridiskās prakses materiāli, gan normatīvie akti.

1. Ārstniecības līguma attīstības vēsture

Medicīnas konkrēti sākumi nav pagaidām precīzi zināmi. Pastāv viedoklis, ka medicīna radusies ar cilvēces aizsākšanos. Tas nozīmē, ka ir radusies vairāk kā simts tūkstoši gadu pirms mūsu ēras. Sākumā medicīna balstījās uz tradicionālā medicīnu (*Бачило, 2007*). Ēģiptiešu medicīna bija raksturīga ar ārstu izglītošanu (notika eksāmeni), kā arī ieviesa standarta procedūras.

Ārsti uzklausa pacientus, veica to izmeklēšanu, kā arī noteica diagnozi. Ārsts arī varēja veikt publisku paziņojumu - veikt ārstēšanu vai nē (*Kelly 2009*). Tādējādi var teikt, ka ārstniecības apstiprināšanai pietika mutiskas vienošanās no abām pusēm. Senās Grieķijas medicīna balstījās uz Hipokrāta sasniegumiem. Hipokrātu arī dēvēja par „medicīnas tēvu”. No šī cilvēka ir arī cēlies Hipokrāta zvērests (*Gloviczki, 2018*). Senajā Ķīnā ārstiem maksāja tikai tad, kad tika izārstēts pacients. Medicīna Senajā Ķīnā balstījās uz to, ka slimībai ir jābūt vairākiem simptomiem. Ķīnā līgumi rakstiski netika slēgti. Ārstniecības līgumi vairāk balstījās uz mutisko vienošanos, jo svarīgākais bija izārstēt pacientu un uzveikt slimību. Tādējādi šie ārstniecības līgumi tika slēgti mutiski un izpilde tikai uztverta tad, kad pacients bija izārstējies (*Туристическое агентство Поппинс-Тур, 2013*).

Viduslaikos medicīnas attīstībā vērojama lejupslīde. Augstākas kvalitātes medicīna bija pieejama tikai augstāka slāņa (turīgākajiem) pilsoņiem. Zemāka (nabadzīgāka) ranga pilsoņiem bija jāizmanto dziednieku un klosteru palīdzības pakalpojumi. Viduslaikos liela nozīme bija dabīgai medicīnai, jo lielākoties zāles sastāvēja tieši no šīm vielām. Viduslaikos klosteri attīstījās ne tikai kā garīgie centri, bet arī kā intelektuālās mācīšanās un medicīniskās prakses centri (*Mellinger, 2006*).

18. gadsimts medicīnā nenotika vērā ņemami atklājumi, bet tika veikti iepriekšējo zināšanu apkopojumi, kas tika iegūti iepriekšējo gadsimtu laikā. 18.-19. gadsimtā medicīna virzījās uz priekšu empīriskā ceļā. 19. gadsimtā tiek veidotas jaunas medicīniskās nozares kā, piemēram, pediatrija (*Иванова, Артюнина, Игнатъкова, Лобанков, Белов, 2014*).

Nenoliedzami mūsdienās ārstniecības līgums ir pilnveidojies. Ārstniecības līgums ir saprotams, kā divpusējs līgums. Medicīnā savus medicīniskos pakalpojumus piedāvā ārstniecības personas. Tās ir personas, kam ir medicīniskā izglītība un kas nodarbojas ar ārstniecību (*Ārstniecības likums, 1997*). No tā izriet, ka nevienai personai nav uzspiežams šis līgums. Tādējādi ārstniecību tiek saprasta, kā pakalpojums, kuru sniedz pakalpojuma sniedzējs. Noteikti ir jābalstās nevis uz pašu līguma nosaukumu, bet ko tas līgums paredz (*Medne, 2017*). Nākotnē iespējams būs vērojama datorizēta piekrišana ārstēšanai. Noslēgt ārstniecības līgumu varēs caur elektronisko vidi, bet ārstniecības pakalpojumam jānotiek klātienē. Cilvēkiem ir pieejami e-paraksti. Nākotnē iespējams šos e-parakstus var izmantot, kā elektronizētu dokumenta parakstīšanas līdzekli (mūsdienās tas ir iespējams gan ar maksājumiem, gan ar citiem pakalpojumiem).

Medicīna laika gaitā strauji augusi un attīstījusies. Gan seno laiku ārstniecības līguma ārstēšanas metodes un tā izpildīšana ir mainījusies, tomēr kādas „tradicionālās medicīnas” metodes tiek lietotas un palīdz labāk nekā mūsdienu medicīnas veidotie preparāti. Senajos laikos šie līgumi tika vairāk slēgti mutiski ar abu personu piekrišanu, bet mūsdienās pārsvarā tiek izmantota līgumiskā forma. Viduslaikos medicīna piedzīvoja savus „tumšos laikus”. Renesanses laiks deva jaunu medicīnas attīstības atspērienu. Cilvēces medicīna turpinās attīstīties. Domājams, attīstoties tehnoloģijām, ārstniecība vairāk sāks izmantot elektronisko vidi (līguma noslēgšanas procedūrai).

2. Ārstniecības līguma jēdziens

Ārstniecības līguma jēdziens nav definēts nevienā no Latvijas Republikas likumiem. Ārstniecības likumā ārstniecība tiek definēta kā profesionāla un individuāla slimību profilakse, diagnostika un ārstēšana, medicīniskā rehabilitācija un pacientu aprūpe (*Ārstniecības likums, 1997*). Līgumu plašākā nozīmē saprot kā ikkatru vairāku personu savstarpēja vienošanās par kādu tiesisku attiecību nodibināšanu, pārgrozīšanu, vai izbeigšanu. Šaurākā nozīmē līgumu saprot kā vairāku personu savstarpējs ar vienošanos pamatots gribas izteikums, kura mērķis ir nodibināt saistību tiesību (*Civillikums, 1937*). Pirmo skaidrojumu saprot vispārīgā nozīmē, kas tiek attiecināts gan uz saistību tiesībām, gan uz arī uz jebkuru citu saistību nodibināšanu. Šaurākā nozīmē tas

attiecināms uz konkrētiem līgumiem, ar kuri ir vērsti uz konkrētu saistību tiesību nodibināšanu. Senie romieši līguma jēdzienu saprata kā *contractus* un *pactum* (kontraktam bija piespiedu izpilde, bet paktam nē), (*Torgāns, 2000*). Eiropas Kopējā modelī (DCFR) IV grāmatas C sadaļā pakalpojumi ir nodaļa pakalpojumu līgumi, kas ietver arī līgumus par ārstēšanu un veselības uzlabošanu (*Bar von, Clive, Schulte-Nölke, 2008*).

Igaunijas Republikas Saistību tiesību likumā tiek konkrēti definēts veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas līgums. Tas ir līgums par veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, kur veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējs savā profesionālajā darbībā apņemas sniegt veselības aprūpes pakalpojumus citai personai (pacientam), izmeklējot pacientu paša veselība interesēs, ievērojot medicīnas noteikumus, konsultējoties ar pacientu un ārstējot viņu (*Law of Obligation Act, 2001*). Lietuvas Civillikumsā tiek lietots termins “līgums par personīgajiem veselības pakalpojumiem”, kur līgums par personīgajiem veselības aprūpes pakalpojumiem ir līgums, ar kuru persona, kura profesionālās vai saimnieciskās darbības dēļ (veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējs) ir tiesīgs sniegt veselības aprūpes pakalpojumus, apņemas sniegt otrai pusei (pacientam) veselības aprūpes pakalpojumus, kas paredzēti līgumā, un pacients apņemas samaksāt noteikto cenu veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējam (*Civil Code of the Republic of Lithuania, 2000*).

Tā kā ārstniecības līgums ir viens no līguma veidiem, tad tajā ietilpst visas tās pašas tiesiskā darījuma sastāvdaļas, kas norādītas Civillikumā. Darījuma tiesiskā darījuma sastāvdaļas var būt būtiskas, dabiskas un nejaušas (*Civillikums, 1937*). Ārstniecības līgumam nav normatīvā akta, kur būtu norādītas, kas ir šī līguma būtiskās sastāvdaļas. Piemēram, Civillikums konkrētiem līguma veidiem konkretizē būtisko sastāvdaļu jēdziena izpratni. Civillikuma ir noteikts, ka vispārīgi līgumam būtiskās sastāvdaļas ir pirkuma priekšmets un maksa (*Civillikums, 1937*). Autoraprāt, ārstniecības līguma priekšmets ir darbība, kuras mērķis ir radīt jaunu tiesisko attiecību par ārstniecības pakalpojumu sniegšanu. Darījumā piedalās pacients (kā no vienas puses) un pakalpojuma sniedzējs (no otras puses). Parasti ārstniecības sniedzējs ir ārstniecības personas. Darījuma priekšmets ir vajadzīgs, lai objekts būtu pietiekami konkrēti noteikts. Ārstniecības līguma gadījumā parasti tiek saprasts, kā ārstniecības pakalpojuma sniegšana. Galvenais ir pacienta veselības atjaunošana un uzlabošana. Būtiskās sastāvdaļas ir minimums, kas vajadzīgs, lai darījums vispār notiktu. Tikai ar šīm sastāvdaļām netiek nodrošināta pilnīga attiecību noregulēšana. Dabiskās sastāvdaļas ir tās darījuma sastāvdaļas, kuras, ja darījums noslēgts būtiskos pamatos, ir jau pēc likuma tiešās sekas. Šīs sastāvdaļas saprotamas pašas par sevi, arī bez atsevišķas norunas, bet tās var grozīt ar sevišķu vienošanos, kura jāpierāda tam, kas uz to atsaucas. Nejaušas sastāvdaļas ir darījuma tiešo seku paplašinājumi vai aprobežojumi, kā arī blakusnoteikumi, termiņi un uzlikumi (*Civillikums, 1937*). Autoraprāt, ārstniecības rakstiskā līgumā galvenais ir norādīt līguma priekšmetu (šajā gadījumā tieši ārstniecības pakalpojums), šī pakalpojuma sniegšanas kārtību, apliecinājumus, līguma maksa un samaksas kārtība, pušu tiesības un noteikumus, kā arī pušu rekvizītus, kā arī pušu parakstus.

Ārstniecības līgumos var iekļaut aspektu kā nepārvarama vara. Ne visi pacienti ir izglītoti juridiskajā jomā un tie var nenojaust par nepārvaramas varas aspektu. Iekļaujot šo aspektu, tiek nodrošināts, ka pacients tiek informēts par šo pieejamo apstākli un rīcībām, kas ir pieļaujamas šajā gadījumā. Puses nav atbildīgas par līgumā noteikto saistību pilnīgu vai daļēju neizpildi, ja līgumu neizpildījusi puse pierāda, ka šī neizpilde ir radusies nepārvaramas varas, kas iestājušies pēc līguma noslēgšanas un kurus nevarēja ne iepriekš paredzēt, ne novērst. Ja šīs atrunas nav, tad sekas ir tādas pašas, jo šis ir vispārējais princips, kas darbojas tiesību sistēmā. Senāts uzskata, ka ārstam, kas pieņem lēmumu par konkrētu ārstniecības metodi, kā kompetentai ārstniecības personai ir jābūt atbildīgam par to, lai pacientam tiktu sniegta informācija par ārstniecību, kas nodrošina informētas piekrišanas saņemšanu, nevis ārstniecības veikšanā nekritiski jāpamatojas uz pacienta, kas nav pietiekami zinošs attiecīgajā jomā, vēlmi saņemt konkrētu ārstniecību (*Latvijas Republikas Senāta*

spriedums, 2020., Nr. SKA 750/2020). Sniedzot šo informāciju, pacients tiek informēts par to, ka ir izņēmums no vispārējā *pacta sunt servanda* principa par nepārvaramu varu.

3. Ārstniecības līguma forma

Ārstniecības likumam vispārēji nav noteikta kādā formā ir jānoslēdz šis līgums. Tādējādi to var noslēgt gan rakstiski, gan mutiski, gan konkludentām metodēm. Visefektīvākā ir rakstiskā forma tādējādi var piešķirt līgumam spēku (daudz efektīvāks), kā arī, lai atvieglotu pierādīšanu, ja vēlāk starp pusēm rodas strīds. Pacientu tiesību likumā ir definēta informētā piekrišana, kur tā ir dota rakstiski, mutvārdos vai konkludentām metodēm (*Pacientu tiesību likums, 2009*). Krievijā ārstniecības līgumam ir konkretizēts saturs, ko regulē noteikumi par medicīniski apmaksātu pakalpojumu sniegšanu. Šeit ārstniecības līgums satur ārstniecības iestādes rekvizītus, informāciju par pacientu, obligāti ir arī licences numurs ārstniecībai, medicīnisko pakalpojumu saraksts, samaksa par tiem, termiņi un noteikumi nodrošinot maksas pakalpojumus, kā arī līguma grozīšanas un izbeigšanas procedūra (*Все ИСКИ, 2019*). Autoraprāt, Latvijai būtu jāņem piemērs un arī jāiekļauj noteiktu līguma formu un saturu par maksas medicīnas pakalpojumiem, kas spētu vienoti visās iestādes vienādu saturu šī līguma gadījumā Tādējādi, nebūtu tādu ārstniecības līgumu par maksas pakalpojumu, kuros tiktu iekļauta vai nu lieka, vai nepietiekama informācija.

Ārstniecības līguma saturs Latvijā nav precizēts konkrēti, bet ir noteikti tādi aspekti, kam ir obligāti jāietilpst šajā līgumā bez kuriem līguma saturs un būtība izzustu. Latvijas normatīvajos aktos ir jāiekļauj ārstniecības līguma jēdziens. Ārstniecības līguma formas gan nav ierobežotas - to var slēgt gan rakstiski, gan mutiski, gan konkludentām metodēm. Ir jāpaliek pie rakstiskas un līgumiskas formas, jo konkludentā metode var radīt maldīgu iespaidu. Ņemot vērā to, ka arī nav ārstniecības līguma jēdziena tad būtu konkrēti jākonkretizē šis formulējums. Šis līgums tiek slēgts starp pacientu un ārstniecības personu, tiek noteikts konkrēts ārstniecības pakalpojums, kas tiks sniegts, slēdzot šo līgumu. Maksas pakalpojuma gadījumā jānorāda maksa par pakalpojumu.

Secinājumi un priekšlikumi.

1. Ārstniecības līguma jēdziens nav konkrēti formulēts Latvijas tiesību normatīvajos aktos, tādējādi personām var rasties nepareiza ārstniecības līguma jēdziena izpratne. Autors iesaka, grozīt un papildināt Ārstniecības likuma 1. pantu un izteikt šādā redakcijā:
„Ārstniecības līgums ir pakalpojuma līgums par veselības aprūpes sniegšanu, kur no vienas puses ārstniecības pakalpojuma sniedzējs profesionālajā darbībā sniedz ārstniecības pakalpojumu citai personai (pacientam), kura apņemas veikt noteiktu samaksu pār ārstniecības pakalpojumu, kuras mērķis ir pacienta veselības uzlabošana”.
2. Likums atļauj noslēgt ārstniecības līgumu jebkādā formā. Ārstniecības likumā būtu jāuzskaita noslēgšanas veidi, kuros var noslēgt ārstniecības līgumu. Konkludentā metode ārstniecības līguma noslēgšanā var radīt maldīgu iespaidu. Ārstniecības likumā var uzskaitīt ārstniecības līguma noslēgšanas veidus - rakstiskā un mutiskā veidā. Konkludentā un elektroniskā metode būtu kā papildus līdzeklis ārstniecības līguma noslēgšanai. Autors iesaka grozīt Ārstniecības likuma 1. pantu un izteikt šādā redakcijā:
„Ārstniecības līgums ir noslēdzams rakstiski vai mutiski”.
3. Ārstniecības līgums Senajos laikos attīstījās kā mutiska vienošanās (Ķīnā). Mūsdienās ārstniecības līgums ir pārsvarā sastopams līgumiskajā veidā. Nākotnē iespējams, ka ārstniecības līguma noslēgšana notiks attālināti, bet ārstēšana gan notiks klātienē. Šie līgumi ārstniecībā būs aktuāli, jo tiks noslēgti attālināti un tas var būt ērti pacientam. Ārstniecības līguma vēsturiskajā

attīstībā ir vērojama augšupejoša un lejupejoša līkne. Viduslaikos ir vērojama šīs līknes lejupslīde. Tehnoloģiju attīstība būs nozīmīga arī medicīnā (tikš printēti orgāni, izveidos šūnas).

Izmantotie avoti un literatūra

1. *Ārstniecības likums* (12.06.1996). LR likums ar grozījumu līdz 01.01.2020. <http://m.likumi.lv/doc.php?id=44108>, sk. 30.04.2020.
2. *Civil Code of the Republic of Lithuania* (18.07.2000). Law of the Republic of Lithuania. Retrieved 27.04.2020 from <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.245495>
3. *Civillikums* (28.01.1937). LR likums ar grozījumu līdz 06.12.2019. <http://m.likumi.lv/doc.php?id=225418>, sk. 29.04.2020.
4. *Law of Obligation Act* (26.09.2001). Law of the Republic of Estonia. Retrieved 28.04.2020 from <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/507022018004/consolide>
5. *Pacienta tiesību likums* (17.12.2009). LR likums ar grozījumu līdz 01.01.2019. <http://m.likumi.lv/doc.php?id=203008>, sk. 30.04.2020.
6. Bar von, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H. (ed.), (2008). *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law*. Retrieved 30.04.2020 from https://www.ccebe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EPL_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCFR_.pdf
7. Gloviczki, P. (2018). ESVS Volodos Lecture: Innovations and the Hippocratic Oath. *European Journal of Vascular and Endovascular Surgery*, 55 (5), pp. 605-613. Retrieved 01.05.2020 from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1078588418301035>
8. Kelly, K. (2009). *History of Medicine. Early Civilizations. Prehistoric Times to 500 C. E.*. New York: Ferguson Publishing Company. 174 p.
9. *Latvijas Republikas Senāta 2020. gada 24. marta spriedums lietā Nr. SKA 750/2020*. <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6152>, sk. 20.04.2020.
10. Medne, U. (09.02.2017). *Uzņēmuma un pakalpojuma līgums*. <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/11249-uznemuma-ligums-un-pakalpojuma-ligums-2017>, sk. 24.03.2020.
11. Mellinger, J. (2006). Fourteenth-Century England, Medical Ethics, and the Plague. *AMA Journal of Ethics*. Retrieved 02.05.2020 from <https://journalofethics.ama-assn.org/article/fourteenth-century-england-medical-ethics-and-plague/2006-04>
12. Торгāns, К. (2000). *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401-2400. p.)*. Rīga: Mans īpašums. 687 lpp.
13. Бачило, Е. (2007). *История медицины: конспект лекций*. Полученное 29.04.2020 из http://911zp.at.ua/_id/1/130_-_pdf
14. ВсеИСКИ (02.01.2019). *Медицинский договор*. Полученное 30.04.2020 из <https://vseiski.ru/medicinskij-dogovor.html>
15. Иванова, Н.В., Артюнина, Г.П., Игнатъкова, С.А., Лобанков, В.М., Белов, В.С. (2014). *История медицины. Часть 2. Медицина Нового и Новейшего времени*. Конспект лекций. Псков: Изд-во ПсковГУ. 80 с. Полученное 20.04.2020 из <https://abit.pskgu.ru/file/download/umrs/4D67BC8BBBF3BA74EEBA154B05E3E2EE>
16. Туристическое агентство Поппинс-Тур (28.09.2013). *Лечение в Кумае*. Полученное 30.04.2020 из <http://poppins-tour.com/usefulinfo/46/>

Summary

There is a necessity for a specific definition of the treatment contract like in countries such as Lithuania, Estonia and Germany. Latvia has to follow their example and specify the contract. Treatment contract is just like a service contract where one side provides service and the other side accepts it.

There is no specific form for a treatment contract which means you can sign a contract writtenly, verbally and through implicit means.

The history of medicine is as old as humanity itself. At first medicine was based on general assumptions and pseudo science but nowadays it's based solely on science.

The content of this contract isn't specified in any of the regulatory enactments, whereas it is specified in other countries (Russia). Treatment contract in Latvia contains the details of medical

institution, patient details, the doctor's license number, the list of medical services and their cost, terms and conditions of the paid services as well as the procedure for amending and terminating the contract.